

ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ НА ОСИГУРУВАЊЕТО

Осигурувањето како посебна дејност има превентивна и репаративна функција. Таквата функција практично овозможува непречено одвивање на економската активност, односно одржување на континуитетот на страната на понуда (на производи и услуги) што придонесува и влијае на стабилизација на пазарот. Осигурувањето претставува институција која ги надоместува настанатите штети во општеството, во неговото стопанство или кај луѓето, под дејство на природните сили или несреќни случаи. Тоа всушност обезбедува економска заштита на осигурениците (правни и физички лица) од штетните дејствија и економските растројства кои можат да се остварат кога ќе настане осигурен случај и ќе се реализира ризикот кој остава последици на текот на општествената репродукција и секојдневието на луѓето.

Кога ќе се споменуваат поимите опасност, ризик, штета, оштета сите тие кај нас асоцираат на нивна тесна поврзаност со осигурувањето, додека самиот збор осигурување создава претстава за сигурност.

Осигурувањето, всушност, претставува здружување на средства на сите оние кои се изложени на иста опасност со цел заеднички да ја поднесуваат штетата која ќе им се случи само на некои од нив. Тоа подразбира покривање на случајни штети, непредвидливи, но веројатни. Осигурувањето станува институција која го спроведува трансферот на ризиците од осигурените на осигурителот со што на осигурените им ги надоместува износите за кои претрпеле штета.

Осигурувањето во основа функционира на имплементација на начелото на взаемност и солидарност. На основа на ова начело се постигнува изедначување и израмнување на ризиците на прифатливо (лесно подносливо) мошне ниско ниво, се атомизира (фрагментација). Тоа пак (атомизација на ризикот), преку неговото распоредување на мноштво осигуреници, т.е. раситнување на големите штети на безброј мали претставува техничката суштина на осигурувањето.

Според својата природа осигурувањето допира три области: економска, техничка (статистичко-математички, т.е. актуарска) и правна. Економскиот вид се манифестира преку целта што се постигнува во осигурувањето- тоа се функциите на осигурувањето.

Техничката функција се огледа преку тоа како се уредува функционирањето на осигурувањето како специфичен механизам за изедначување на ризикот, и третиот појавен облик- правниот претставува уредувањето на мошне големиот број на правни односи кои нужно настануваат во осигурувањето преку здружување на средства за обештетување на сите осигуреници на кои навистина ќе им се случат штети.

Осигурувањето е економска институција на општествениот и стопанскиот живот со која се заштитува индивидуата (поединецот) деловните субјекти (правни лица) и стопанскиот развој од економски штетните последици што ги предизвикуваат природните сили и несреќните случаи, понатаму

целисходноста на заштитата се остварува на основа на однапред приспособените средства кои се користат подоцна за надоместување на материјалните и нематеријалните загуби или штети и конечно осигурувањето несомнено е дејност со посредство на која преку почитување на начелото на взаемност и солидарност обезбедува заштита од ризиците кои ги загрозуваат имотот и лицата. Несомнено оваа област е комплексна и се карактеризира особено со овие два базични белега:

1. Пренос на ризикот од поединец (индивидуа) на сите кои се здружени во заедница на ризици, и
2. Поделба на загубите на изедначена основа на сите припадници на заедницата на ризици.

1. Функции на осигурувањето

Од напред изнесените карактеристики на осигурувањето може да се дефинираат функциите на оваа институција. Вообичено тие се групираат во:

1. заштитна функција (непосредна и посредна заштита),
2. мобилизациско – алокативна функција и
3. социјална функција.

1.1. Заштитна функција

- а) непосредната заштитна функција на осигурувањето се остварува преку:
 - превентива;
 - репресива (преземање мерки за спасување на луѓе и имоти);
 - стимулација на осигурениците (со примена на механизам на диференцирање на премија, со примена на бонус и малус, како и со примена на механизам на франшиза.
- б) посредната заштитна функција осигурувањето ја остварува со:
 - исплата на надоместок за настанати штети или осигурена сума (кај лица);
 - тоа што овозможува одржување континуитет на работењето;

1.2. Мобилизациско – алокативна функција

Осигурувањето како конститутивен дел на финансискиот сектор одигрува значајна улога во реализирањето на функциите на овој сектор а кои се состојат во:

- а) подобрување на пристапот на барателите на финансии и мониторирање на корисниците на финансииите обезбедувајќи притоа соодветна ресурсна алокација;
- б) мобилизирање на штедењето;
- в) постигнување на пониски трошоци на капиталот со примена на обем на економијата и специјализацијата;

г) овозможување менаџирање со ризикот и ликвидноста.

Во тој контекст осигурувањето и осигурителните компании играат значајна улога во остварување на овие функции со што придонесува за економскиот раст.

Осигурувањето кое се вбројува во финансиските институции, кои се со мобилизаторско-акумулаторска и посредничка функција на финансискиот пазар и кои, за разлика од банките, своите потенцијали ги формираат од уплатените премии а пласманите, што ги вршат, ги врзуваат за некредитни портфели, при што само еден мал дел од својот потенцијал го насочуваат во вид на поедноставна структура на кредит.

Со реализирањето на оваа функција осигурувањето врши собирање на вишоците од суфицитарните сектори и истите ги нуди на пазарот во разни облици (продукти) на осигурување на имоти и лица. Исто така осигурувањето влијае и на поттикнување на индивидуалното штедење и пројавување на се поголема грижа на поединците за својата иднина. Преку остварувањето на улогата на институционален инвеститор влијае на алокација на пласманите во стопански дефицитарните сектори, како и придонесува за развојот на финансискиот пазар со деловни и сопственички интеграции со останати институции. Во содејство со останатите финансиски институции ги развиваат финансиските производи, како и влијае на модернизирање на структурата на гаранциите (винкулација на полиси, откуп на вредноста на полиси и сл.). Речиси е невозможно да се третираат економските аспекти на осигурувањето а да не се спомене економската и општествената вредност на оваа институција. Имено, таа придонесува за стабилноста и сигурноста на работењето и луѓето, го смалува обемот на вкупните средства потребни за покривање на штетите, средствата што се прибираат на име премија за осигурување се на располагање за инвестирање. Понатаму со оглед на фактот што поголемата понуда на средства, кои доаѓаат од осигурувањето, на пазарот на капитал влијае на намалување на цената на капиталот, што во случај на отсуство на осигурителните друштва со пласманите на пазарот на капитал, цената на капиталот би била повисока. Преку пласманот на слободните средства на осигурувањето на пазарот на капитал се обезбедува подобра алокација на средствата што влијае на поттикнување на штедењето. Пазарот на капитал станува атрактивен за осигурителите и реосигурителите не само во делот на пласманите на слободните средства заради остварување на определени заработки туку и како средство со кое се остваруваат целите на осигурувањето и реосигурувањето во делот на обезбедување на соодветна заштита од настанување на катастрофални штетни настани, за што ќе зборуваме повеќе во делот на овој труд кој е посветен на менаџирање со осигурителни ризици.

2. Нови тенденции на осигурителниот пазар во светот

Почетокот на 21 век светот се соочува со тренд и феномен во чија основа се препознаваат банките како значаен актер во спроведување на активности од осигурителна дејност. Тие нудат депозитни замени во облик на полиса за осигурување живот и пензија, со што стануваат институции од кои може да се купат сите финансиски услуги во исто време и на исто место.

Осигурителни Компании	1960	1970	1980	1990	2000
– Животно осигурување	19,6%	15,3%	11,5%	12,5%	13,0%
– Осигурување Имоти	4,4%	3,8%	4,5%	4,9%	4,6%
Пензиони фондови					
– Приватни фондови	6,4%	8,4%	12,5%	14,9%	16,2%
– Јавни фондови	3,3%	4,6%	4,9%	6,7%	8,4%
Финансиски компании	4,7%	4,9%	5,1%	5,6%	5,3%
Заеднички фондови					
– Акции и обврзници	2,9%	3,6%	1,7%	5,9%	10,8%
– Пазар на пари	0,0%	0,0%	1,9%	4,6%	4,2%
Банкарски институции					
– Комерцијални банки	38,6%	38,5%	37,2%	30,4%	28,5%
– Штедилници	19,0%	19,4%	19,6%	12,5%	7,0%
– Кредитни унии	1,1%	1,4%	1,6%	2,0%	2,0%
Вкупно:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Извор: Board of Governors of the Federal Reserve System, Flow of Funds Accounts, 2000.

Се понагласен станува трендот на здружување на банките и осигурителните компании во последните пет години во Европа, мотивиран од синергијата од економскиот обем и за инкасирање повисоки приходи преку продажба на сите други продукти. Со тоа банкоосигурувањето и финансиските конгломерати претставуваат нови предизвици за регулаторите.

Осигурителната сфера со тоа не само што се стекна со можност за диверзифицирање на банкарски и продукти за менаџирање со средства туку создаваат често нови комплексни и софистицирани продукти за менаџирање со средствата. Тоа од своја страна претставува нов предизвик за регулаторите и супервизорите на оваа област во напорите за запознавање и идентификација на нивното влијание.

Улогата на банкарството во осигурувањето се повеќе е забележителна и во неколку земји од ЕУ:

Преглед број 2: Учество на банкарството во спроведување на осигурување живот во 1995

Осигурување живот	Франција	Германија	Италија	Холандија	Шпанија	Велика Британија
Банкоосигурување	52	2	31	8	38	11
Посредници	23	94	52	79	51	42
Директна продажба	25	4	17	13	11	47

Податоците од понов датум говорат дека трендот на пораст на банкарското пенетрирање во спроведување на осигурителни активности е прилично нагласен. Во прилог на тоа зборува податокот според кој во Шпанија во 2000 година пласирањето на осигурување живот, преку банки, како дистрибуционен канал за продажба на осигурувања, е забележана стапка на пораст од 42,1%, а премијата за осигурување пласирано преку банки, достигна стапка од 72% од вкупно пресметаната премија. Слична ситуација е и во

Италија каде 60% од работите од осигурување живот се одвиваат преку банките. Идентична состојба е регистрирана и во останатите земји од ЕУ наведени во прегледот.

Несомнено инфилтрирањето на банките во секторот на осигурување претставува последица на глобалниот тренд на интеграција на секторот на финансиските услуги, кој првин се појави во САД за да денес таков тренд се забележува во земјите од ЕУ и во Австралија. На ваквиот тренд во прилог му одат и сознанијата од една студија која потврдува дека банките со својата постојна инфраструктура придонесуваат да работат со трошоци кои се за 30 до 50% пониски од оние на традиционалните осигурители од една страна како и дека имаат придонесено да се зголеми продажбата на осигурителни продукти, изразени преку издадени полиси, за 3 до 5 пати повеќе од вообичаениот начин на продажба на кој го прават традиционалните осигурители.

Во врска со податоците во прегледот видливи се две констатации: **прво** дека осигурителите кои се бават со осигурување на живот го држат второто место по обемот на инкасирани средства на име премија за осигурување, и **второ** во рамките на осигурувањето споредено осигурувањето на имоти со осигурување живот забележливо е дека приматот го држи осигурувањето на живот.

Наспроти таквиот тренд во светот нашиот осигурителен пазар според пласираните осигурителни производи се карактеризира со претежно осигурување на имоти односно според законската терминологија, тоа се, неживотни осигурувања во кои спаѓаат: осигурувањето имоти од класата на осигурување пожар (цивил и индустрија), осигурување машини од кршење, осигурување на моторни возила каско и автоодговорност како и осигурување земјоделие и транспортни и кредитни осигурувања.

Разгледување на економските аспекти на осигурувањето подразбира осврт на осигурителниот пазар кој го сочинуваат вкупноста на односите помеѓу понудувачи и побарувачи на осигурителните производи, при што односите се одвиваат на основа на слободните одлуки на учесниците на пазарот. Во таа смисла само по себе се поставува прашањето како се постигнува исполнување на основните осигурителни принципи на реализација на хомогеност на портфелот на ризиците, односно израмнување на ризикот по вид и по големина. Тоа практично е, речиси, невозможно и покрај фактот што крајна цел на секој осигурител е тоа да го постигне или барем да се доближи до таква состојба.

Нема сомнение дека конкуренцијата како придружен елемент на пазарот влијае директно на намалување на премијата за осигурување како и на квалитетот на понуденото осигурително покрите. Таа внесува квалитет и во делот на ликвидација на штети како и на вложувањето на средствата од техничките резерви. Секако не е за занемарување фактот дека во практиката постои опасност од водење на нелојална конкуренција која подразбира пресметување на техничка премија под нивото утврдено со тарифата од соодветната класа на осигурување, што доведува до ослабнување на капацитетот на осигурителите во исполнување на обврските кои произлегуваат од договорите за осигурување, а со тоа се поткопува осигурително заштитниот капацитет на дејноста осигурување.

3. Менаџирање со осигурувањето

3.1 Управување со ризиците

Управувањето со ризиците претставува активност насочена кон изнаоѓање и спроведување на соодветни мерки со цел превентивно делување на ризиците. Целокупниот процес на управување со ризиците подразбира еден цел склоп на активности кои се исцрпуваат преку преземање на ризик, идентификација, анализа и проценка на истиот како и делување на него (на ризикот) по пат на превенција, редукција, избегнување, самопридржување и пренесување -со користење на услугите на реосигурување. Патем споменувајќи го реосигурувањето треба да се наведе дека во поново време поради појава и случување на се поголеми и катастрофални штети, во процесот на управување и справување со ризиците се повеќе се користат и услугите на пазарот на капитал како инструмент за трансфер на ризикот. Имено, природните катастрофи достигнаа нови рекордни нивоа од аспект на интензитетот и големината на загубите. Несовпаѓањето помеѓу економските и осигурени вредности, капацитетот и ценовните флукуации на интернационалните реосигурителни пазари, како и сомнежите кои се однесуваат кон одредени (ре)осигурувачи на катастрофи за плаќањето на сумите кои се однесуваат на големи природни катастрофи, резултира во барање на алтернативни методи за трансфер на ризик преку пазарот на капитал. Широкиот спектар на нови инструменти на финансискиот пазар, како што се ризичните обврзници, терминските договори, фјучерсите, своповите и опциите се покажаа како адекватни инструменти за трансфер на ризикот на пазарот на капитал. Непостојаноста на достапниот реосигурителен капацитет и реосигурителните цени придонесоа исто така за фаворизирање на пазарот на капитал како едно решение за осигурување на ризикот.

Инструменти на пазарот на капитал кои денес се достапни за покривање на ризикот може да се групираат на следниов начин:

Инструменти за финансирање на ризикот:

- Потенцијален (непредвидлив) капитал

Инструменти за трансфер на ризикот преку:

- Обезбедување на ризикот на осигурување преку издавање на обврзници
- Осигурителни деривати

Слика 1. *Трансфер на ризик и спектар на финансиски инструменти*

Неколку години до сега, пазарот на капитал ги обезбедуваше осигурителните компании со ограничен капитал преку таканаречените програми за потенцијален капитал кои се однесуваат за обезбедување од природни катастрофи и загуби на капитал.

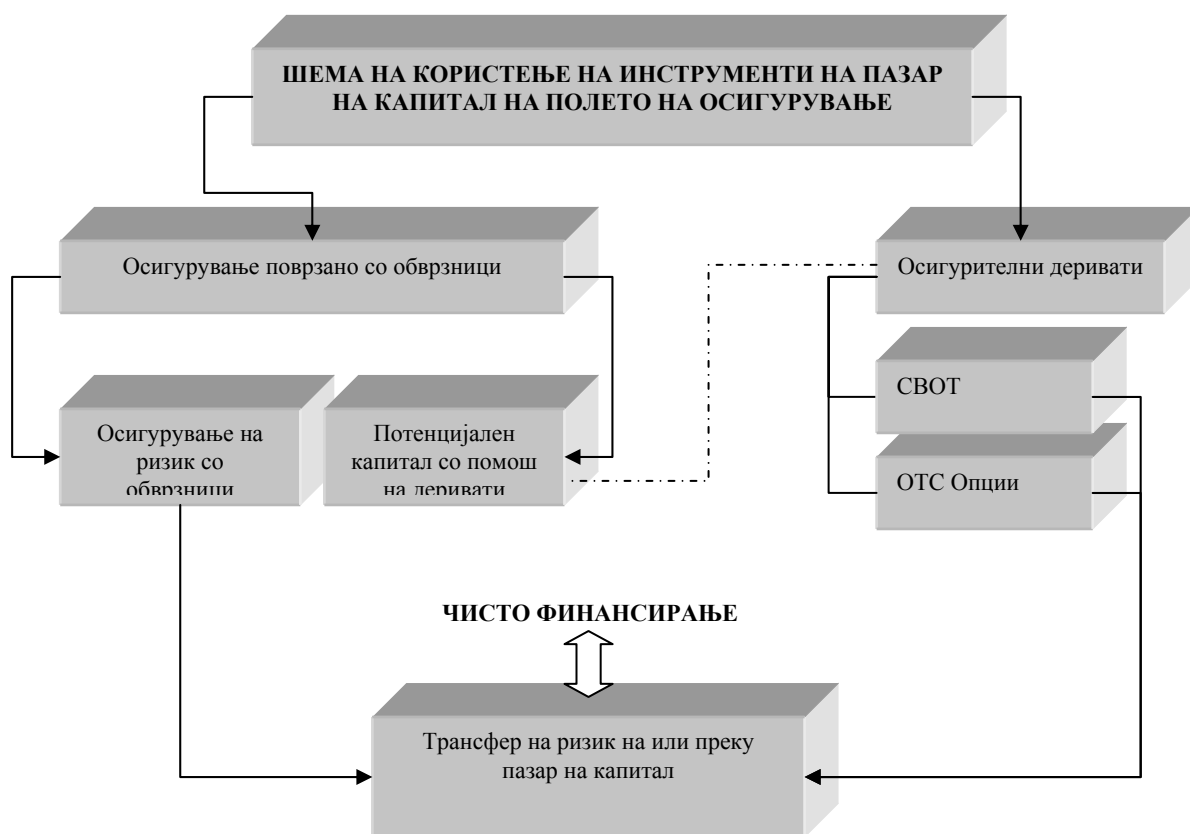
Функцијата на трансфер на ризик преку пазарот на капитал генерира позитивни екстерни ефекти за економијата. Со заштитата на индивидуите и правните лица од финансиски загуби осигувањето придонесува до редуцирање на товарот што инаку би можел да биде предмет на алиментација од постојниот воспоставен социјален систем, на земјата.

Тоа особено се остварува со користење на финансиски инструменти на пазарот на капитал со што осигурувањето се секјуритизира (термин кој понатму во текстот ќе се користи и со истиот ќе се објаснува процесот на користење на хартии од вредност, како инструменти од пазарот на капитал, во функција на обезбедување на осигурувањето од катастрофални ризици). Со помош на секјуритизацијата на осигурувањето се врши пренесување на преземените ризици од страна на осигурителните компании на пазарот на капитал преку операција на купување на прометни финансиски хартии од вредност во замена за готовински средства. Со тоа се остваруваат бенефити кои се манифестираат преку зголемена ликвидност, постигнување на пазарна вредност на хартиите од вредност, пониски трошоци и подобрување на кредитниот рејтинг.

Кога говориме за секјуритизација на осигурувањето, патем да кажеме дека причините за нејзино појавување произлегува од искуството на осигурителите и реосигурителите со неодамнешните катастрофи и потребата од преоценување на катастрофалните ризици, како и развојот на пазарот на капитал со нови класи на средства и негова постојана потрага за остварување повисок принос и постигнување диверзификација и конечно како резултат на реструктурирањето на осигурителната индустрија.

Без намера за поаналитичко презентирање на видовите на осигурителните инструменти, со кои се врши трансфер на ризикот, од страна на (ре)осигурителните компании, на пазарот на капитал, овде само ќе ги наведеме. Имено, станува збор за осигурителни инструменти кои можат да се поделат на две групи и тоа: **инструменти кои се користат за трансфер на ризикот (реосигурување, тргување на берзите со деривативи на хартии од вредност, свопови и обврзници кои се користат за заштита од катастрофални штети-загуби)** и **инструменти со кои се обезбедува потенцијален додатен капитал (акредитиви, записи- хартија од вредност со која се обезбедува потенцијален вишок на средства- Contingent surplus note, и акции кои се продаваат во случај на остварување на катастрофални штети – Catastrophe equity puts).**

Начинот на реализирање на користењето на инструментите на пазарот на капитал на полето на осигурувањето може да се проследи преку шематски приказ кој го презентираме во продолжение:

Се повеќе во современата осигурителна практика особено во заштитата од катастрофалните штети односно загуби кои може да им се случат на осигурителните и реосигурителните компании се користи алтернативниот начин на трансфер на ризикот во замена за конвенционалната осигурителна политика. Со тоа се постигнува редукција или тансфер на ризикот. Во осигурителната практика на развиените индустриски земји познати се повеќе инструменти и решенија кои се од арсеналот на т.н. ART (Alternativ risk transfer) Алтернативен трансфер на ризик:

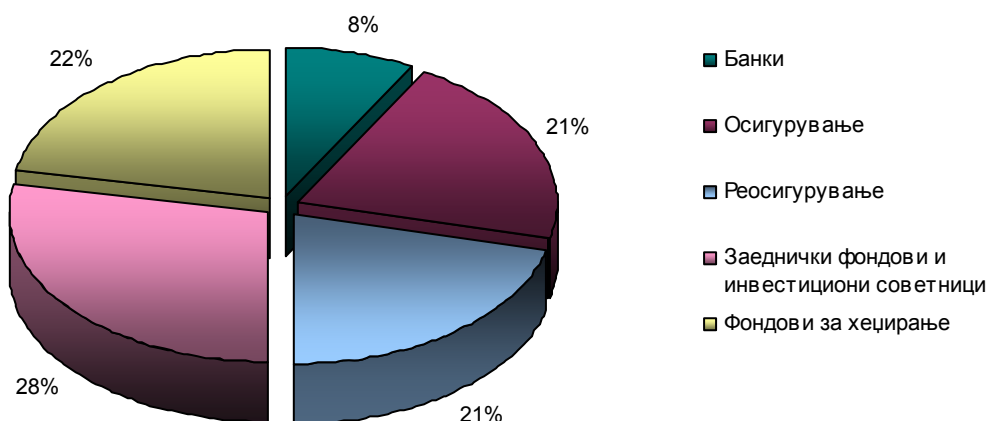
1. Користење на вишок пазарни линии (Surplus lines market),

2. Само осигурување (Self insurance),
3. Осигурителни компании кои осигуруваат ризици на своите(оснивачи) старателски компании (Captive insurance companies),
4. Таканаречени ограничени осигурители и реосигурители (Finite insurance and reinsurance),
5. Склучување повеќегодишни, односно на интегрирани повеќе линии(layer) на хеџинг продукти,
6. Напред споменатата секјуритизација(со користење хартии од вредност) со користење на опции и обврзници за покривање на катастрофални штети.

Користењето на инструменти на пазарот на капитал е од поново време. Имено, за прв пат се користени Cat option (опции за покривање на катастрофални штети) и т.н. Cat bonds (обврзници за катастрофални штети) чија намена е за обезбедување заштита од катастрофални штети односно загуби во 1994 година на CBOT (Chicago Board of Trade).

Колкаво е учеството на осигурителната индустрија на пазарот на капитал во настојување да се обезбеди дополнителна заштита на преземените ризици може да се види од следната слика за учеството на поделни учесници на пазарот на капитал:

Графикон 1:

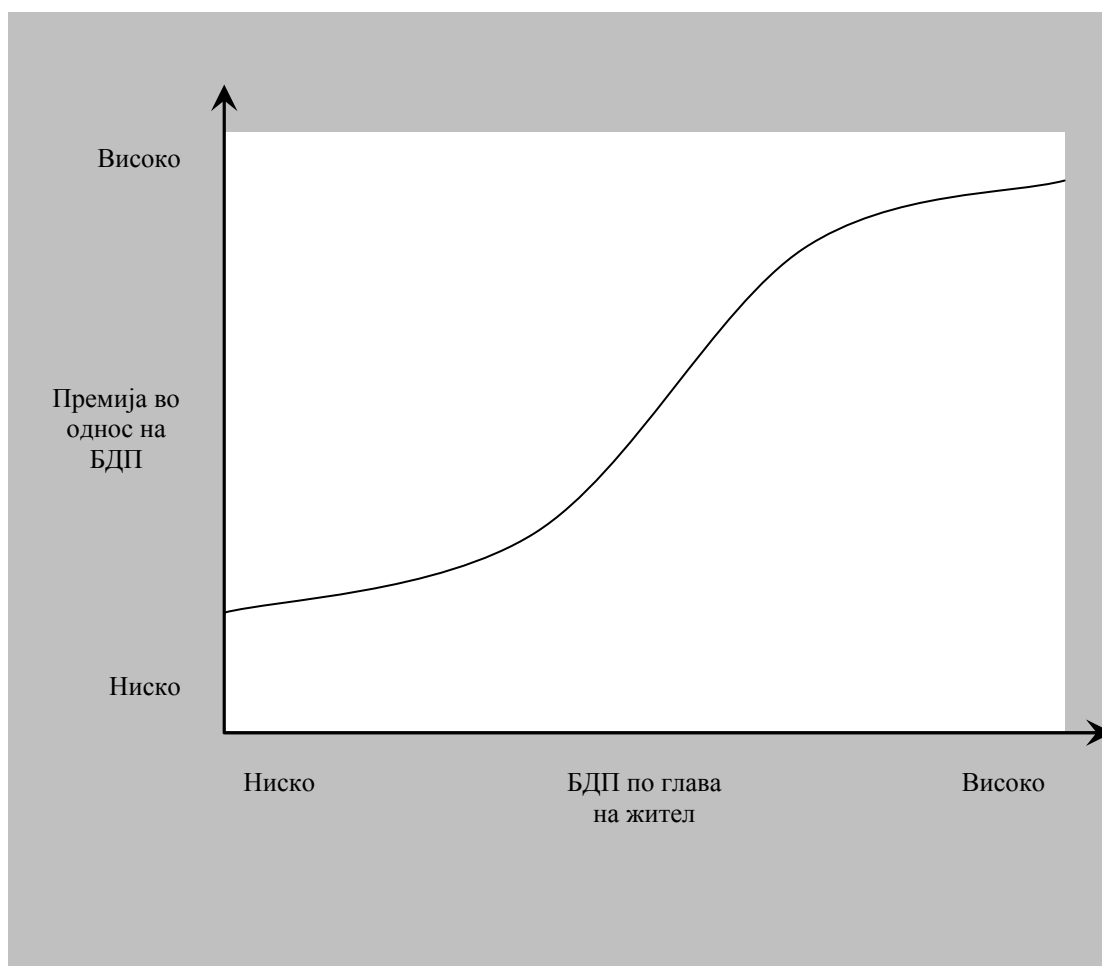
Извор: Bank Leu; Goldman Sachs, OECD.

Осигурителните компании во земјите со развиена пазарна економија придонесуваат во основа за економијата преку развојот на примарниот и секундарниот пазар на хартии од вредност, преку купување и држење на корпоративни обврзници и со инвестирање директно во други разни имоти. Осигурителната индустрија како финансиски посредник обезбедува значајни бенефити со акумулирањето на продуктивен капитал во економијата. Финансиско посредничката улога им овозможува на инвеститорите пристап до диверзифицирани инвестициони портфолија кои им помагаат во остварување на нивните желби за инвестирање во високо продуктивни (со висок принос)

проекти. Ликвидноста го помага економскиот раст со обезбедување на рамномерен тек на финансии од попрофитабилни проекти.

На следниот графикон е прикажана меѓузависноста помеѓу осигурувањето и економскиот развој од кој може да се види дека таа (меѓузависноста) има правопрпорционален карактер. Повисокиот бруто домашен производ по жител се рефлектира како повисоко учество на премијата за осигурување во БДП.

СООДНОС ПОМЕЃУ ОСИГУРУВАЊЕТО И ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ

Конечно, осигурителните компании како институционален инвеститор ја зајакнува ефикасноста на пазарот на капитал преку нивна активна партиципација во корпоративното управување.

Еден од првите чекори за имплементирање на финансиските пазари како дополнителни инструменти за справување со ризикот од осигурување беше преземен од Чикашкиот одбор за трговија со развојот на осигурителни деривати како што се фјучерсите и опциите за ризикот од природни катастрофи во САД.

Во исто време на пазарот се појавија и првите обврзници како обезбедување за осигурителниот ризик. Откако првите обиди беа направени со помали емисии, се појави можност тоа да се направи и со поголеми емисии, на пример од 100 милиони УСД во 1997 год. на 500 милиони УСД во 1998 год.

Пристапот на пазарот на капитал на осигурителите им обезбедува нов дополнителен извор на капацитет кој го надополнува традиционалното реосигурување.

Со моделот на дополнително обезбедување на осигурувањето, преку обврзници за осигурување на ризикот, осигурителот, како спонзор на трансакцијата, склучува осигурителен договор со реосигурителот, кој го пренесува ризикот понатаму на специјализирани реосигурителни компании (SRC) преку ретроцесен договор. Овие компании ги покриваат сите обврски од овој договор преку издавање на обврзници.

Приходот од издадените обврзници се инвестира во високо квалитетни обврзници преку гарантен (коллатерален) труст. Средствата на гарантните трустови служат како гаранција за било која обврска на SRC (Специјализирани Реосигурителни Компании) која произлегува од ретроцесниот договор и на тој начин се обезбедува високо рангирање (AAA) за покритието на осигурањето.

Во целиот тој процес на управување со ризиците клучни елементи претставуваат: обединувањето на управувањето со ризиците и диверзификација на истите; контролирање и предвидување на изложеноста на ризиците како и осмислување и спроведување соодветна реосигурителна заштита. Процесот на менаџирање со ризикот подразбира дефинирање на ризикот низ неколку препознатливи белези. Имено, потребно е да се постигне достатен број на осигуреници во заедницата на ризици (индивидуи изложени на ризик), хомогеност на ризиците (еднаквост или сличност по големина и вид), да биде случаен иден настан кој е независен од волјата на осигурениот, ризикот мора да има карактер на повторување, и да е мерлив и да може да се определи, понатаму ризикот треба да биде рамномерно распореден во просторот и времето (избегнување кумулирање), премијата како цена за ризикот мора да биде економски прифатлива, ризикот мора да е во согласност со кодексот на моралот и начелата на законот и конечно евентуалните штети од гледиште на осигурениот мора да бидат финансиски значајни за да постои интерес за осигурување.

Преземање на ризик во осигурување претставува почетната оперативна активност со која се врши идентификација на ризикот, што подразбира запознавање со елементите на ризикот како што се: можноста за настанување, фреквентноста и интензитетот (колку често се јавува и со кој интензитет делува). Врз основа на идентификацијата на ризикот се изготвува извештај за оценка на ризик на основа на кој се прифаќа предметот во осигурување и се определува висината на премијата за осигурување, како цена за осигурителното покритие за прифатениот ризик, односно врз основа на оценката во извештајот за оценка на ризикот се одбива како неприфатлив ризик во осигурување. Несомнено преземањето на ризик и оценката на ризикот претставува најбитната алка во склучувањето на осигурувањето. Оценката од извештајот за

снимање на ризик претставува базен елемент на основа на кој се донесува соодветна одлука за склучување на осигурувањето и под кои услови.

Во практиката изготвувањето на извештаи за оценка на ризик особено кај поголеми производствени капацитети претставува задолжителна обврска. Во изготвувањето на такви извештаи се вклучуваат стручни лица од најразлични струки (градежен инженер, технолог-металург, електро инженер, машински инженер, економист и сл) што говори дека во изготвувањето на такви извештаи им се приоѓа тимски и професионално. Таквиот извештај третира различни аспекти и прашања од битно значење за дефинирање и класифицирање на ризикот според интензитетот и фреквентноста.

3.1. Определување висината на премија за осигурување како цена за преземениот ризик

Утврдувањето на висината на премијата на осигурување за преземениот ризик во осигурување со дефинирано осигурително покритие претставува следниот чекор во процесот на донесување одлука за склучување на осигурување, што исто така претставува значаен елемент во тој процес. На висината на премијата за осигурување влијаат и други различни фактори покрај зачестеноста и интензитетот на ризикот за кој се обезбедува осигурителна заштита. Во оваа пригода би навеле некои од факторите кои се од т.н. систем на примена на стимулации на осигурените и од системот на санкции што осигурителите ги спроведуваат.

Во **првата група** кои влијаат на висината на пресметаната премија за осигурување се вбројуваат следните фактори:

- одобрување на попусти на пресметаната премија, што произлегува од поволниот сооднос помеѓу пресметаната премија и исплатените штети;
- одобрување попусти по основи кои произлегуваат како резултат на склучен договор за осигурување со траење кое е од подолгорочен карактер, понатаму како резултат на предвидени со условите за осигурување определени попусти кои се одобруваат во случај на обезбедени подобри услови за заштита на осигурените предмети, преземени од страна на осигурениот (систем на дојавувачи на пожар, аларми, вграден систем за автоматско вклучување во гасењето на настанатиот пожар, и сл.), понатаму одобрување попусти и тоа различни по висина доколку е постигната согласност помеѓу осигурениот и осигурителот за примена на франшиза при склучување на договор за осигурување, како и поради однапред најавен период во кој осигурениот предмет ќе биде во мирување (вон производство-погон) и во случаи кога постојат резервни трансформатори, како и во случај ако се осигуруваат машини или друга опрема што се постојано вон погон, а повремено се активираат заради одржување на контрола на исправноста на работната состојба (ова особено се однесува за осигурувањата според тарифата за осигурување машини од кршење и некои други опасности, и тоа кај електростопанските претпријатија, за сушилници на крмни растенија и за и фабрики за шеќер и др. Во оваа група на фактори кои влијаат на определувањето на висината на премијата за осигурување спаѓа и карактерот на осигурувањето кое се спроведува од аспект дали станува збор за единечно или колективно осигурување (за масовните или колективните осигурувања се одобрува дополнителен попуст како дел и

инструмент на деловната политика на осигурителот во прибавувањето на осигурувања);

Во **втората група на фактори** кои влијаат на определувањето на пресметаната премија за осигурување се мерките кои ги спроведува осигурителот во рамките на спроведувањето на системот на санкции а кои се во функција на остварување на поповолни технички резултати од осигурителното работење (поповолен однос помеѓу пресметаната техничка премија и исплатените штети од соодветна класа на осигурување). Овој систем на мерки се спроведува со пресметување на доплаток на пресметаната премија за осигурување поради реализирани негативни технички резултати од страна на осигурениот (наплата од страна на осигурениот поголем износ на име оштета по настанатите штети во однос на пресметаната премија за осигурување), понатаму друг случај на пресметување на доплаток на премијата за осигурување е кога се постигнува согласност при склучување на осигурување за откуп на франшиза, која според определени услови по одделни класи на осигурување е задолжителна, доплаток на премија за продолжена работа, пресметување на доплаток на пресметаната премија за осигурување доколку се договори осигурување со откуп на амортизирана вредност кај делимичните штети (станува збор за осигурување по класа на осигурување од опасност кршење машини и некои други опасности) и др.

4. Односот помеѓу осигурувањето и економскиот развој

Модерната економија не би можела да опстојува без осигурување. Тоа игра клучна улога во создавање на богатство и како такво ја потпомогнува економијата.

На кој начин тоа го прави осигурувањето?

Тоа се остварува со подршката што му ја дава на бизнисот како на големиот, така и на малиот. Факт е дека почнувањето со бизнис само по себе подразбира и преземање на ризик.

Несомнено успехот на бизнисот зависи од тоа колку добро се управува со ризикот. Преку ефективно спојување и управување со ризикот, осигурувањето го прави тоа на исплатлив начин за бизнисот да ги произведе и ги донесе производите и услугите на пазарот. Особениот придонес на осигурувањето за економијата се огледа во:

- бизнисот би држел поголем износ на ликвидни резерви за покривање на потенцијалните штети, што значи насочување на капитал од други проекти за покривање на штети а со тоа да ги редуцира расположливите парични средства за инвестирање. Практично осигурувањето го овозможува промовирањето на стратегиското инвестирање со тоа што обезбедува сигурност на инвеститорите со пружање осигурителна заштита на инвестициите од непредвидливите големи штети кои можат да се случат (особено какви што можат да настанат во случај на пожар или/и поплава);

- иновациите во технологии и производи би се задушиле поради фактот што способноста за распределување односно дисперзија на ризикот би можело да се намали. Неуспехот од тоа директно би резултирал во банкротство и

- инвеститорите би преферирале да инвестираат во посигурни (позаштитени) инвестиции. Тоа би значело прифаќање на “поризичен “ потфат, што би било неверојатно да најде финансиска подршка за таквите барања.

Особен придонес на осигурувањето врз економијата е во проширувањето на ефикасноста во економијата, што посебно е забележливо и евидентно во земјите со развиена пазарна структура. Тоа се остварува на полето на:

- дејствување како финансиски интермедијатори придонесувајќи со тоа на редуцирање на трансакционите трошоци како на оние што ги нудат своите заштеди исто така и на оние кои позајмуваат средства;
- создавање ликвидност преку користење на доходот за обезбедување долгорочен капитал;
- овозможува економија на обем во инвестирањето преку неговата улога како значаен институционален инвеститор;
- промовирање високи стандарди на корпоративно управување во фирмата во која инвестираат.

Несомнено осигурителниот сектор претставува инфраструктурен столб на секторот на финансиски услуги и на економијата во целина. Нудејќи ги своите услуги во делот на трансферот на ризикот, во надоместувањето на неочекуваните големи штети, преку остварување на интермедијарната услуга осигурителната дејност одигрува значајна продуктивна улога во економскиот развој. Осигурувањето на неколку начини влијае на економскиот развој.

1. Осигурувањето промовира финансиска стабилност како за домаќинствата исто така и за правните лица. Осигурителните услуги како што е трансферот и спојувањето на ризикот, со помош на кој ги охрабрува физичките и правните лица да се специјализираат, да создаваат богатство и да се впуштаат во прифаќање инвестирања во корисни проекти кои инаку не би можеле да бидат предмет на интерес доколку не би постоело осигурувањето. Практично осигурувањето претставува механизам со помош на кој фирмите се ослободуваат во дел од ризикот и им овозможуваат (на фирмите) да се впуштат во активности во кои инаку не би ги преземале.

2. Компаниите за осигурување живот мобилизираат и канализираат заштеди. Тие ги мобилизираат заштедите од секторот на домаќинствата и ги трансферираат тие заштеди во корпоративниот и јавниот сектор. Имајќи предвид фактот што достасаноста на обврските по основ на осигурувањето живот воопшто е подолго од достасаноста на банкарските обврски, осигурувањето живот може да игра голема улога на пазарот на акции и обврзници. Освен тоа, осигурителното портфолио е помалку изложено на притисоците и заканите на т.н. криза на ликвидноста односно потенцијална неликвидност.

3. Моќното осигурување може да го отстрани односно ублажи притисокот врз владиниот буџет. Ова произлегува како резултат на фактот што осигурувањето живот може да одигра значајна улога во планирање на личното пензиско осигурително и преку програмите за здравствено осигурување и на тој начин да се влијае на намалување на побарувачката за владина социјална заштита и намалување на притисокот врз владиниот буџет.

4. Осигурувањето ги подржува прометот, трговијата и претприемничката активност, преку механизмот трансфер на ризикот. Пошироко, осигурувањето може да даде поддршка и на инвеститорите пружајќи им финансиска доверба за инвестирање.

5. Осигурувањето може да го намали ризикот во економијата. Тоа намалување на ризикот се постигнува преку техниката на диверзификација на портфолиото и иницијативите за подобрување на проценката и управувањето со ризикот како и со промовирање на активности со кои се ублажува ризикот.

6. Осигурувањето го подобрува индивидуалниот квалитет на живот и придонесува за јакнење на социјалната стабилност. Тоа го прави преку, на пример, индивидуалното здравствено и осигурување живот, пензискиот фонд и сл.

5. Принципи на работење на осигурувањето

Разгледувајќи ги економските аспекти на осигурувањето неопходно е да се афирмираат определени начела односно принципи на работење на кои почива осигурувањето, како дејност, во успешното реализирање на функцијата, која значи извршување низа услуги и задачи од страна на осигурителот за своите осигурени. Во остварување на целите и задачите осигурувањето се потпира на економските начела: сигурност, ликвидност, профитабилност и стабилност.

Начело на сигурност

Сигурноста на работењето за друштвото за осигурување претставува основен постулат на економските начела. Во практиката тоа значи во секое време осигурителот да располага со соодветен обем на средства со кои ќе овозможи непречено сервисирање на обврските спрема своите осигурени, без разлика колку штети по број и износ осигурениот/ите ќе пријават. Со други зборови начелото на сигурност на осигурителот му овозможува и при ситуации на исклучително неповолни движења во секторот на штетите, во пооделни години, да работи позитивно. Задоволувањето на ова начело подразбира осигурителот да води сметка за средствата со кои ги покрива своите обврски задолжително да ги вложува согласно начелото на сигурност, во спротивно би ја довел во прашање основната функција на осигурувањето- покривање на обврските од склучените договори за осигурување.

Начело на ликвидност

Ликвидноста се поистоветува со платежната способност на осигурителното друштво, односно способност кое ќе му овозможи на друштвото за осигурување во секое време со расположливите средства за плаќање да може да ги подмири сите свои достасани обврски. Ова несомнено упатува на постоење на неколку елементи на ликвидноста: обврските, роковите на нивната достасаност и средствата за плаќање при што сите овие елементи мора да бидат временски и вредносно усогласени како би обезбедиле ликвидност на друштвото за осигурување. И сосема е разбирливо дека за да се задоволи состојба на постигнување на ликвидност треба да постои прилив и одлив на парични средства усогласен според роковите на достасаност.

Ликвидноста во осигурувањето претставува најбитно економско начело. Таа резултира од добро осмислена економска политика на осигурителот со правилно воспоставена наплата на премија за осигурување. Секако наплатата на премијата претставува само еден сегмент на ликвидноста, при што не треба да се испушти од вид фактот на навремена наплата на побарувања по основ на штети кои произлегуваат по договорите за соосигурување и реосигурување, како и осмислена и координирана политика на пласманите и оплодувањето на квалитетни средства на осигурување.

Премијата за осигурување според условите за осигурување но и според одредбите на Законот за облигациони односи во делот кој се однесува на осигурувањето, се наплатува однапред за дефинираниот период на траење на осигурувањето а штети по разните склучени договори за осигурување настануваат од моментот на склучувањето на тие договори до последниот ден наведен во тие договори. Но кај овие два параметри што е посебно тешко да се воспостави определено равенство е во фактот што додека кај премијата за осигурување може со точност да се планира нејзиниот обем кај штетите тоа е многу тешко од причини што тоа е невозможно да се предвиди како бројот на штетите кои би настанале исто така и износите во каков обем ќе се остварат.

Начело на профитабилност

Ова начело подразбира однесување на осигурителот во делот на вложувањето на средствата, кои мора да ги вложува во проекти односно алтернативни инвестициони инструменти кои ќе му донесат највисок просечен принос но при строго придржување и почитување на начелото на сигурност. Профитабилноста на вложувањата на средствата зависи од моменталните околности на пазарот односно од конјуктурата во вкупното стопанство.

Начело на стабилност

Ова начело во нормални услови во осигурувањето се остварува без посебни деловни активности од страна на осигурителот од причини што осигурителот своите обврски ги покрива од средствата добиени преку наплата на премија за осигурување. Практиката покажува дека осигурителните компании, во своето работење, секогаш обезбедуваат остварување на повисок прилив на средства од одливот на средства со што осигурителите обезбедуваат стабилност и сервисирање на обврските на осигурителот спрема осигурените.

Наместо заклучок

Несомнено осигурувањето вклучува во себе најмалку две димензии: **првата**, која се состои во поддршка на развојот на економијата особено ако се има предвид фактот што самиот економски развој внесува односно придонесува до појава на значително поголеми загуби што резултираат од изложеноста на поголеми ризици. Современиот економско-деловен свет е соочен со нови глобални ризици со значителни влијанија на комерцијално деловни активности на стопанските субјекти и истите се присутни како на национално ниво така и на меѓународно ниво. Впрочем со осигурувањето се обезбедуваат услови за непречено и континуирано одвивање на процесот на репродукцијата; **другата**

димензија се манифестира во фактот што еден од основните индикатори за економската развиеност на една земја претставува токму степенот на развиеноста на пазарот на осигурувањето. Детерминирачката улога на осигурувањето врз економскиот развој на една земја се остварува преку одржување на финансиската ликвидност и стабилност, што придонесува за ублажување на финансиската неизвесност на земјата, како и со обезбедувањето на континуитет во репродукцијата и конечно влијае во определена смисла и на поефикасна алокација на капиталот итн.

Третирањето на економските аспекти на осигурувањето неминовно допира прашања кои во актуелниот момент а особено во перспектива, заради појавата на нови ризици со позначајна фреквенција и интензитет, што ги наметнува глобализацијата и технолошко политичките збиднувања во светот, се повеќе се изострува потребата од изнаоѓање на решенија како да се обезбеди осигурителна заштита од таканаречени катастрофални штети. Традиционалниот механизам на осигурување и реосигурување, станува сосема јасно дека, треба да се дополни со нови механизми кои ќе обезбедат дополнителна заштита на реосигурувачите од таквите катастрофални ризици кои може да се случат. Согледувајќи ги ваквите објективни околности на светскиот осигурителен и реосигурителен пазар во последната декада и половина се навлезе, од страна на реосигурувачите па и на осигурувачите во светот, во сверата на пазарот на капитал во потрага на дополнителни стабилизаторски механизми со кои ќе се одбрани односно заштити осигурителниот односно реосигурителен портфел од непредвидливи ризици, кои можат да предизвикаат несогледливо високи штети. Современата осигурителна и реосигурителна практика во одбрана од катастрофални штети се приклучува кон користење на т.н. алтернативен начин на трансфер на ризикот во замена за конвенционалната осигурителна практика.

Се повеќе созрева сознанието за потребата од обезбедување на дополнителни средства за финансирање на ризиците со користење на инструменти на пазарот на капитал. Создадени се осигурителни деривати како предмет на тргување на пазарот на капитал со што осигурителните и реосигурителните компании станаа значајни институционални инвеститори, со што ја зајакнаа ефикасноста на пазарот на капитал преку нивната активна партиципација во корпоративното управување.

Посебно што треба овде да се потенцира е придонесот на осигурувањето во остварување на рационален економски развој во рамките на една национална економија. Колку овој момент е значаен зборува една студија изготвена од страна на Светската банка според која економскиот перспективен развој на земјите во развој (ЗВР) е под негативно влијание на надворешните удари, кои се предизвикани како од краткорочни исто така и од долгорочни физички и финансиски неволји (опасности). Поради отсуство на кохерентни и навремени одговори како и поради избегнување на осигурувањето, како заштитен механизам, неосигурените претпријатија се доведени во ситуација да не го искористат сопствениот полн капацитет на создавање на добивка, од причини што тие својата деловна активност ја насочуваат кон ниско ризични/ ниско доходовни активности со цел да обезбедат минимизирање на ризикот. Во истата студија се констатира дека премногу капитал оди во неисплатливото самоосигурување кон кое тендираат претпријатијата од ЗВР. Наспроти тоа земјите на ОЕЦД се насочени кон подобро организирање во менаџирањето со ударите кои доаѓаат однадвор преку осигурување на имотот на претпријатијата.

